

27. Фирсов, М. В. Психология социальной работы: Содержание и методы психосоциальной практики: Учеб. пособие для студ. высш. учеб.заведений / М. В. Фирсов, Б. Ю. Шапиро. – М. : Издательский центр Академия, 2005. – 192 с.

28. Якубова, Л. Теоретичний аналіз особливостей соціальної реабілітації осіб, що повернулись із зони АТО [Електронний ресурс] / Л. Якубова, Н. Колесник // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Педагогіка – Вип 4. – 2016. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2016_4_15

29. Carayannis E. G., & Campbell D. F.(2009) 'Mode 3' and 'Quadruple Helix': toward a 21st century fractal innovation ecosystem. International Journal of Technology Management. № 46, 3/4. P. 201-234; 2009.

30. Etzkowitz H. (2000) The Dynamics of Innovation: From National Systems and 'Mode 2' to a Triple Helix of University-Industry-Government Relations. Research Policy, 29, 109-123. [http://dx.doi.org/10.1016/S0048-7333\(99\)00055-4](http://dx.doi.org/10.1016/S0048-7333(99)00055-4)

31. Etzkowitz, H. (2002). Incubation of incubators: innovation as a triple helix of university-industry – government networks. Science and Public Policy, 29 Issue 2, April 2002. – Pages 115–128.

32. H Etzkowitz, D Goktepe-Hulten Maybe they can? University technology transfer offices as regional growth engines. International Journal of Technology Transfer and Commercialisation 9 (1), 166.

33. Etzkowitz, H., Klofsten, M. (2005). The Innovating Region: Towards a Theory of Knowledge Based Regional Development. R&D Management, Vol.35 No 3. pp: 243–255, June 2005.

34. Etzkowitz, H., Webster, A., Gebhardt, C., Terra, B.R.C. (2000). The future of the university and the university of the future: evolution of ivory tower to entrepreneurial paradigm. Research Policy, 29 (2000): 313–330.

35. Giddings F.H. The theory of socialization : a syllabus of sociological principles for the use of college and university classes / F.H. Giddings. N. Y. The Macmillan company; London, Macmillan & co., ltd ; MSN., Cornell University Library, 1897. P.47

36. Sweeney, R. Resocialization – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sweeneyr.faculty.mjc.edu/Resocialization.pdf> (дата звернення: 12.11.2019).

1.3. Соціальні інновації як чинник реформування системи соціальних послуг в Україні

Актуальність теми дослідження. В умовах інтеграції України в Європейський Союз актуальності набуває проблема реформування соціальної сфери, зокрема – переорієнтації системи надання соціальних послуг на європейські стандарти. Результатом цього процесу має стати остаточна перебудова застарілої радянської системи соціального захисту, що дісталась у спадок нашій країні, а також перегляд малоефективних підходів до питань соціальної підтримки населення. На жаль, попри безумовне декларування системних реформ в Україні, поширеним лишається розуміння соціальної сфери як другорядної, дотаційної.

Відтак, розробка інноваційної методології соціального захисту, формування та впровадження інноваційних моделей надання соціальних послуг населенню належать до першочергових завдань в контексті визначення шляхів

сталого розвитку українського суспільства та сприятимуть успішній інтеграції України в європейський простір.

Постановка проблеми. Реформування системи соціальних послуг в Україні передбачає розширення спектру соціальних послуг, їх демонополізацію та децентралізацію, залучення до їх надання громадян та недержавних організацій, створення ефективної моделі соціального захисту та соціальної підтримки тощо. Разом з тим підвищення інституційної спроможності системи надання соціальних послуг, її здатності відповідати на виклики часу залежить від впровадження соціальних інновацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти дослідження соціальних інновацій є предметом наукових розвідок Ж. Аталлі, С. Голдсмита, П. Друкера, Р. Лайонса, М. Мамфорда, А. Мердока, Дж. Мулгана, П. Розанвалона, Б. Усманова, Ж. Фур'є, Д. Харіссона, О Якубіна.

Роль соціальних інновацій у модернізації всіх сфер українського суспільства досліджують З. Герасимчук, Т. Заяць, М. Згуровський, Л. Кривенко, С. Маулік, О. Набатова, О. Харун та інші українські вчені.

Окремі аспекти реформування вітчизняної системи надання соціальних послуг та соціального захисту, в т.ч. і з урахуванням інноваційних соціальних моделей та технологій, проаналізували такі вітчизняні дослідники, як К. Батигіна, О. Власюк, В. Гошовська, А. Гриненко, Н.Кривоконь, Е. Лібанова, О. Макарова, Ю. Саєнко, Т. Семигіна, Т.Сила, Ю. Овод, С. Ягудін та ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Потребує осмислення роль та місце соціальних інновацій у забезпеченні життєдіяльності соціальної сфери суспільства, зокрема виявлення можливостей, які надає їх впровадження у соціальну практику в цілому та реформування системи соціальних послуг зокрема.

Мета та завдання дослідження. Метою даної статті є дослідження сутності та обґрунтування потенціалу соціальних інновацій як чинника реформування системи соціальних послуг в Україні.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких дослідницьких завдань: 1) проаналізувати наявні та дати власне визначення поняття «соціальні інновації»; 2) з'ясувати основні підходи до трактування соціальних інновацій; 3) визначити роль соціальних інновацій у забезпеченні життєдіяльності соціальної сфери суспільства; 4) розкрити значущість впровадження соціальних інновацій як чинника модернізації системи надання соціальних послуг.

Виклад основного матеріалу. В контексті руху України до Європейського союзу змінюються уявлення про організацію соціального захисту та соціальної роботи, роль недержавних, громадських організацій, приватного сектору в суспільному житті, вплив нових соціальних технологій на підвищення рівня життя громадян і національну безпеку. Обраний Україною шлях євроінтеграції потребує докорінної трансформації форм і методів забезпечення збалансованого, сталого розвитку суспільства.

Одним із ключових напрямків утвердження інноваційної моделі соціально-економічного розвитку є реформування соціальної політики держави, мета якої полягає в профілактиці або пом'якшенні негативних явищ в усіх сферах суспільного життя, покращення соціального добробуту та підвищення соціальної безпеки.

До пріоритетних напрямків соціальної політики належить соціальний захист осіб, які перебувають у обставинах, що негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї, які особа/сім'я не може подолати самотійно.

Закон «Про соціальні послуги» серед чинників, які можуть призвести до складних життєвих обставин, визначає: «похилий вік; часткова або повна втрата рухової активності, пам'яті; невиліковні хвороби, хвороби, що потребують тривалого лікування; психічні та поведінкові розлади, у тому числі внаслідок вживання психоактивних речовин; інвалідність; бездомність; безробіття; малозабезпеченість особи; поведінкові розлади у дітей через розлучення батьків; ухилення батьками або особами, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків із виховання дитини; втрата соціальних зв'язків, у тому числі під час перебування в місцях позбавлення волі; жорстоке поводження з дитиною; насильство за ознакою статі; домашнє насильство; потрапляння в ситуацію торгівлі людьми; шкода, завдана пожежею, стихійним лихом, катастрофою, бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією» [1].

Разом з тим аналіз нормативно-законодавчої бази свідчить про неузгодженість термінів та понять, що використовуються для позначення соціальної практики. Більшість понять не точно відображають сучасну соціальну дійсність, її мінливість. Зумовлене це тим, що закони розроблялися та приймалися під конкретні структури, які функціонували в системі соціального захисту і сформувалися, переважно, ще в радянські часи.

Неоднозначність трактування притаманна й поняттю «соціальні послуги», яке в Законі України «Про соціальні послуги» визначається як «комплекс правових, економічних, психологічних, освітніх, медичних, реабілітаційних та інших заходів, спрямованих на окремі соціальні групи чи індивідів, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, з метою поліпшення або відтворення їх життєдіяльності, соціальної адаптації та повернення до повноцінного життя» [1].

Однак визначення «соціальної послуги» як комплексу заходів та достатньо широкий спектр послуг робить проблематичним прорахунок кошторису конкретної послуги. Більше того, в законі України «Про соціальні послуги» та нормативних актах, на думку сучасних експертів «застосовуються різні неузгоджені підходи до визначення форм, методів та видів соціальних послуг, що призводить до проблем в оцінці потреб та плануванні соціальних послуг на регіональному рівні» [2].

На думку Дубич К.В., на нинішньому етапі розвитку українського суспільства система надання соціальних послуг є «складною, відкритою соціально-економічною системою, яка складається з сукупності державних органів і недержавних організацій, діяльність яких спрямована на надання соціальних послуг особам, окремим соціальним групам, які перебувають у складних життєвих обставинах, не можуть самотійно їх подолати та потребують сторонньої допомоги» [3].

Попри здійсненні кроки у напрямку реформування системи соціального захисту, існує низка ключових параметрів, за якими вітчизняна модель соціальних послуг не відповідає європейським стандартам. Зокрема, серед основних проблем системи надання соціальних послуг сучасні експерти виділяють:

1) структурні проблеми – пов'язані з неузгодженістю в діяльності самого Міністерства соціальної політики в сфері надання соціальних послуг та наявністю трьох умовних сфер соціальних послуг, відповідно до цільових груп: діти, сім'я, молодь; пенсіонери, ветерани; інваліди; інші соціальні групи які фінансуються лише за рахунок місцевих бюджетів відповідно ст. 91 Бюджетного кодексу України (бездомні, звільнені з місць позбавлення волі, ВІЛ-інфіковані, групи, уразливі до ВІЛ тощо);

2) термінологічні проблеми – невизначеність та неузгодженість основних термінів, які регулюють діяльність в сфері надання соціальних послуг призводить до значних проблем на шляху реформування;

3) фінансові проблеми – пов'язані, перш за все, з неефективністю використання бюджетних коштів, які спрямовуються на соціальну сферу та принципами формування соціального бюджету [2].

На нашу думку, поряд з вищезазначеними чинниками, які гальмують функціонування сфери соціальних послуг, варто зазначити також брак інноваційних моделей надання соціальних послуг та механізмів їх впровадження в соціальну практику. Йдеться про необхідність переорієнтації системи надання послуг в Україні на інноваційний шлях розвитку.

Аналіз сутності інновацій та їх ролі у забезпеченні життєдіяльності соціальної сфери суспільства, на нашу думку, доцільно розпочати з дослідження концептуальних засад інноватики.

Першочергово до обґрунтування суспільно-економічного потенціалу інновацій вдалися економісти – Й. Шумпетер, Дж. Бернал, С. Кузнець, П. Друкер, Г. Беккер, Г. Менш, Дж. Гелбрейт та ін. Так, вперше термін «інновації» вжив Й. Шумпетер у своїй праці «Теорія економічного розвитку» (1912 р.), позначивши ним зміни у технології чи управлінні, які є фактором динамічних змін в економіці.

Наступний етап актуалізації теми інновацій припадає на 40-70-ті рр. ХХ ст. і пов'язаний з проривом в галузі фундаментальної науки та впливом останньої на вирішення економічних, політичних, екологічних та соціальних проблем.

На сучасному етапі концептуалізації інноватика формується як міждисциплінарний напрямок досліджень, інтегруючи досягнення інженерної науки, економіки, фінансів, соціального підприємництва, філософії, соціології, організації виробництва, інформатики, маркетингу, логістики, управління, педагогіки та ін.

Увиразнення змісту поняття «соціальні інновації», потребує розгляду особливостей тлумачення терміну «інновації». В перекладі з англ. слово «innovation» означає «нововведення»; «впровадження нового в практику». Велика увага науковців до проблематики інновацій, інноваційної діяльності, інноваційного процесу, інноваційних методів, а також широкий спектр підходів і досліджуваних явищ породжують багатозначність цього відносно нового в науковому дискурсі поняття (табл. 1.1).

Основні визначення поняття «інновації»

<i>Визначення</i>	<i>Джерело</i>
«здійснення «нової комбінації»; виробнича функція, що зумовлює кількісні зміни продукту з урахуванням змін в усій сукупності діючих на нього факторів» [4]	Йозеф Алоїз Шумпетер
«новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери» [5]	Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р.
«кінцевий результат інноваційної діяльності, втілений у вигляді нового чи удосконаленого продукту, впровадженого на ринку, нового чи удосконаленого технологічного процесу, що використовується в практичній діяльності, чи в новому підході до соціальних послуг» [6]	«Керівництво Фраскати» («Передбачувана стандартна практика для обстежень досліджень і експериментальних розробок»)
нові або вдосконалені технології, види продукції або послуг, а також рішення організаційного, виробничого, адміністративного, комерційного характеру, що сприяють просуванню технологій, товарної продукції та послуг на ринок	Євразійська рада зі стандартизації, метрології та сертифікації
«суспільний, технічний, економічний процес, практичне використання ідей, винаходів, яке призводить до створення кращих по своїх властивостях виробів, технологій, орієнтоване на економічну вигоду, прибуток, додатковий дохід, охоплює весь спектр видів діяльності – від дослідження і розробок до маркетингу» [7]	Санто Борис
«свіже мислення, яке створює додану вартість» [8]	Річард Лайонс

Джерело: складено авторами та уточнено за джерелами [4, 5, 6, 7, 8]

Таким чином, спільним для вище зазначених визначень є те, що інновації розглядаються кінцевим результатом творчої діяльності (нової комбінації/інноваційної діяльності/використання ідей/креативного мислення), втіленим у нову чи вдосконалену продукцію або послугу, що впроваджується у виробництво, виходить на ринок, або нові чи поліпшені технології практичної діяльності.

Ураховуючи різночитання поняття «інновації» в суспільно-науковій думці, звернемо увагу на особливості його інтерпретації в контексті економічного, науково-технічного, екологічного, педагогічного та соціального підходів (табл.1.2).

Основні підходи до розуміння сутності інновацій

Назва підходу	Сутність підходу	Представники
Економічний підхід	Економічна інновація – історично безповоротна зміна способу виробництва речей; упровадження новачі в економічний виробничий цикл, орієнтоване на економічну вигоду, прибуток, додатковий дохід.	С.Кузнець, Р.Менш, А.Кляйкнехт та ін.
Науково-технічний підхід	Науково-технічна інновація – комплексний процес, який охоплює створення, розробку, доведення до комерційного використання і розповсюдження ідеї, технічного рішення; новітнього продукту в галузі техніки, заснований на використанні досягнень науки.	С. Кирилюк
Екологічний підхід	Екологічні інновації – нові продукти, нові технології, нові способи організації виробництва, що реалізуються у вигляді екологічних товарів, виробів або послуг, що забезпечують охорону навколишнього середовища.	О. Белякова, Р. Дубас, Д. Колотило, Є. Яновська
Педагогічний підхід	Педагогічна інновація – введення нового в цілі, зміст, форми і методи навчання та виховання; процес реалізації нової ідеї в навчально-виховному процесі.	В.Паламарчук, О.Попова, О.Савченко
Соціальний підхід	Соціальні інновації – нові ідеї, які вирішують існуючі соціальні, культурні, економічні та екологічні проблеми на благо людей і планети; це ідея, яка працює на благо суспільства.	The Centre for Social Innovation, Toronto [9]

Джерело: складено авторами та уточнено за джерелами [6, 7, 8,9]

Концепція соціальних інновацій є відносно новою у західноєвропейському гуманітарному дискурсі, оскільки сформувалась в останні десятиліття минулого століття. Саме в цей період на Заході склалися технологічні та інформаційно-комунікативні передумови історичних перетворень, які змінювали традицію, трансформували соціальні структури і процеси, формували новий спосіб функціонування соціальних систем. Підґрунтя концепції соціальних інновацій склали ідеї переоцінки взаємодії між людьми, соціальними групами, поява організацій та зв'язків вищого рівня складності.

Соціальна інновація (від лат. *socialis* – громадський, суспільний та *innovation* – нововведення) – це ідея, технологія, нестандартне рішення соціальної проблеми, яке дозволяє змінити соціальну систему, сформувати нові соціальні структури, впровадити технології, методи, спрямовані на вирішення

соціальних проблем, забезпечення соціальної рівності, справедливості та солідарності на благо суспільства.

Аналіз літератури, присвяченої дослідженню соціальних інновацій, дозволяє виокремлюють такі основні підходи до їх тлумачення (табл. 1.3):

Таблиця 1.3

Основні підходи до визначення соціальних інновацій

СОЦІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ	остаточний результат творчої діяльності, що отримав широке поширення і став основою для істотних соціальних змін
	процес здійснення змін, переходу системи з одного стану до іншого
	процес перетворення нововведень на соціокультурні норми і зразки, що забезпечує їхню інституціоналізацію і закріплення у сфері духовної і матеріальної культури суспільства

Джерело: складено авторами на основі [10]

З погляду сучасних науковців, соціальні інновації – це «нові ідеї (продукти, послуги та моделі), які одночасно задовольняють соціальні потреби (більш ефективно, ніж існуючі альтернативи) і створюють нові соціальні відносини та/або співробітництва. Ці інновації підвищують мобілізаційний потенціал суспільства та розширюють можливості суспільства діяти. [11].

Таким чином, впровадження соціальних інновацій має місце в усіх сферах людської життєдіяльності – економічній, політичній, духовній, приватній тощо. Однак у зв'язку з критичним станом соціальної сфери та нагальною необхідністю вирішення цілої низки соціальних проблем (безробіття, безпритульності, малозабезпеченості, насильства тощо), чільне місце соціальні інновації займають в практиці соціальної роботи.

Вітчизняні фахівці у галузі соціальної роботи визначають соціальні інновації як свідомо організоване нововведення або нове явище в практиці соціальної роботи, що формується на певному етапі розвитку суспільства відповідно до соціальних умов, що змінюються, і що має за мету ефективні позитивні перетворення в соціальній сфері [12].

Тобто мова йде про ідеї, методи, послуги, технології, впровадження яких покращить процес функціонування соціальних структур та організацій, оптимізує соціальні зв'язки та соціальні дії.

Прикладом таких інновацій може бути впровадження в соціальну практику сучасних моделей роботи в громаді:

- 1) організація сусідів та громадськості (Neighbourhood and Community Organizing);
- 2) організація функціональних громад (Organizing Functional Communities);
- 3) соціальний та економічний розвиток громади (Community Social and Economic Development);
- 4) соціальне планування (Social Planning);
- 5) розвиток програм та зв'язків у громаді (Program Development and Community Liasons);
- 6) політичні та соціальні дії (Political and Social Actions);
- 7) коаліції (Coalitions);
- 8) соціальні рухи (Social Movements) [13].

Однак, не лише окремі методи та засоби можна розглядати з точки зору соціальних інновацій, функціонування та діяльність соціальних служб в цілому, а також окремі види послуг, які вони надають, теж носять інноваційний характер.

Класифікацію інновацій у соціальній роботі здійснюють за різними ознаками. Зокрема, за класифікацією Б. Усманова їх поділяють:

- 1) за сферами громадського життя (загальний поділ передбачає соціальні, політичні, економічні, інновації в культурно-духовній сфері);
- 2) соціальні інновації, у свою чергу, класифікують за тим, у якому структурному компоненті соціальної сфери вони відбулися – пенсійному забезпеченні, соціальному обслуговуванні, зайнятості населення, охороні праці, житловій політиці, сімейній політиці, медичному обслуговуванні, сфері освіти та ін.);
- 3) предметним змістом (продуктивні, технологічні та інновації сфери послуг);
- 4) масштабами використання (одиничні, що виконуються на одному об'єкті соціальної роботи, та дифузні, що розповсюджені по кількох об'єктах);
- 5) рівнем змін (індивідуальні, колективні, організаційні) [14].

В сучасних умовах становлення постіндустріального суспільства соціальні інновації набувають все більшого суспільного значення, витісняючи на задній план інновації технологічні.

Як переконливо доводять дослідження сучасних зарубіжних науковців [15; 16], впровадження нових моделей у соціальні відносини, трансформація міжособистісної діяльності та соціальної взаємодії громадян на сучасному етапі розвитку вітчизняного суспільства, здатна стати ефективним джерелом вирішення багатьох соціальних проблем та його сталого розвитку в цілому.

Європейський досвід засвідчує наявність інноваційних шляхів реформування соціальної сфери суспільства, які здатні докорінно реформувати систему соціального захисту, викликати позитивні зміни в системі надання соціальних послуг населенню.

Мова йде про такі інноваційні моделі надання соціальних послуг, як персоналізація, супервізія, наснаження, навчання «впродовж життя», гейткіпінг, кейс-менеджмент або ведення випадку (табл. 1.4).

Таблиця 1.4.

Інноваційні моделі в наданні соціальних послуг

Назва моделі	Сутність моделі	Дослідники
Модель персоналізації	Ставлення до отримувача соціальних послуг як до активного учасника змін власного життя, залучення його до прийняття рішень, вибору стратегій втручання та посилення його здатності самостійно вирішувати проблеми, долати складні життєві обставини	О. Бойко
Модель супервізії	Підвищення професійної компетентності та підтримки фахівців соціальної роботи, які ведуть випадки та надають послуги сім'ям з дітьми; соціально-психологічна практика, спрямована на надання підтримки фахівцям соціальної сфери	І. Фокін, В. Савка, О. Карагодіна, О. Байдарова
Модель наснаження (<i>empowerment</i>)	Концептуальна теоретична парадигма, що має інтегрований етико-філософський, політологічний, соціально-психологічний зміст; як цінність, принцип та імператив діяльності; механізм та чинник соціальної мобілізації, формування суб'єктності та розвитку особистості, групи, спільноти	Т. Сила, Н. Кривоконь, Т. Семігіна, Д. Лиховид та ін.
Модель самонаснаження (<i>selfempowerment</i>)	Спосіб відтворення свого відчуття ефективності, дієвості, що пов'язано із набуттям нових можливостей для себе через дії та досягнення успіху; складається з таких елементів, як потреба, бажання, побудова нового позитивного мислення, пошук ресурсів, нова можливість	С. Гено, Р. Армандо
Модель навчання «протягом усього життя» (<i>life-long-learning</i>)	Формальне і неформальне навчання протягом життя має за мету зростання інвестицій у людський ресурс, їх знання і навички; передбачає розширення можливості для інноваційної, більш гнучкої форми освіти як чинника вирішення соціальних проблем у сферах зайнятості й соціального забезпечення, економічного зростання і конкурентоспроможності	С. Синенко, Н. Гончаренко

Модель гейткіпінгу (англ. <i>gatekeeping</i> – контроль за воротами)	Передбачає новий підхід до організації системи опіки над дітьми, в основі якого – створення умов для повернення дитини в сім'ю або впровадження таких форма сімейного виховання, як усиновлення, опіка і піклування, перебування в прийомній сім'ї тощо; супровід дитини та допомога їй в облаштуванні самостійного життя	Т. Анохіна, О. Гукаленко, Т. Алексеєнко, В. Торохтій
Контактна модель роботи з сім'єю	Підбір сім'ї або окремих осіб (зазвичай людей без професійного досвіду, але здатних контактувати) для надання підтримки іншим сім'ям, що знаходяться у скрутному становищі.	А. Капська, І. Ламбаєва, Є. Холостова та ін
Модель кейс-менеджменту або ведення випадку	Це спосіб організації надання індивідуальних соціальних послуг отримувачу, при якому відповідальний за ведення випадку фахівець визначає потреби отримувача послуг, організовує та координує процес їх надання, здійснює моніторинг впливу наданих послуг, залучає та насажує отримувача, сприяє зростанню його здатності самостійно долати складні життєві обставини чи мінімізувати їх негативний вплив.	З. Кияниця, І. Артеменко

Джерело: складено авторами та уточнено за джерелами [1; 17; 18,19; 20; 21]

Аналіз кращих вітчизняних практик соціальної роботи та надання послуг соціального захисту населенню на рівні громади, здійснений експертами-аналітиками в рамках реалізації проекту «Розробка концепції та функціонально-структурної моделі інтегрованої системи соціального захисту в Україні в контексті реформи децентралізації влади», що реалізувався компанією Oxford Policy Management (UK) спільно з Партнерством «Кожній дитині» на замовлення та фінансування Дитячого фонду ООН ЮНІСЕФ Україна за підтримки Міністерства соціальної політики України, дозволив виділити основні фактори, що впливали на впровадження інновацій у систему соціального захисту:

- 1) відсутність на рівні держави чітких механізмів впровадження цілісної моделі інтегрованого соціального захисту;
- 2) роль особистості, лідера, коли в результаті його наполегливості та досвіду відбуваються зміни, упроваджуються новації в соціальній сфері;
- 3) значний вплив мали соціальні проекти, які реалізовувались при підтримці міжнародних донорських організацій [19].

Аналізуючи перспективи реформування системи послуг в Україні, погоджуємо з думкою дослідників, які підкреслюють необхідність орієнтації соціальних послуг на місцевому рівні на такі принципи:

1. відмова від біологічного і дотримання холістичного підходу, орієнтованого на ставлення до користувачів соціальних послуг не як до патологічних суб'єктів, а передусім як до особистостей;

2. неперервність догляду як забезпечення підтримки користувачів послуг на всіх етапах їхнього життя;

3. деінституціалізація (звуження сфери впливу соціальних інститутів); нормалізація («соціальна вапоризація»);

4. інтеграція в суспільство як стратегія ведення нормальнішого і повноціннішого життя не в закладах закритого типу, а у спільноті;

5. дестигматизація (зняття стигми) як недопустимість таврування, суспільного відторгнення представників соціальних вразливих груп;

6. доступність послуг, що передбачає максимальну наближеність організацій та послуг в громаді до місця проживання клієнта, сприяння його пристосуванню до життя серед звичайних людей з можливістю відвідування закладів громадського користування [20].

Стабільність українського суспільства та успішність інтеграції України в європейський простір значно мірою залежить від приведення системи соціальних послуг у відповідність до потреб громадян і та покращення якості їхнього життя. Важливість реформування системи надання соціальних послуг в Україні визнавалась на державному рівні ще з 1994 року, свідченням чого є Постанова ВРУ «Про доповідь Президента України «Шляхом радикальних економічних реформ. Про основні засади економічної та соціальної політики». Разом з тим перші практичні кроки у цьому напрямку були здійснені з прийняттям в 2001 році «Стратегії подолання бідності». Документ передбачав реформування системи соціальних послуг у напрямку посилення її адресності, диверсифікації шляхів фінансування, децентралізації.

В 2007 році на державному рівні було прийнято «Концепцію реформування системи соціальних послуг» № 178, а також створено План дій щодо її реалізації в яких йшлося про необхідність наближення соціальних послуг до отримувачів, потребу їх надання з урахуванням індивідуального підходу, та визнання права кожного громадянина на гідний рівень життя.

В 2012 році була прийнята «Стратегія реформування системи надання соціальних послуг» від 8 серпня 2012 р. № 556-р, яка припиняла дію вищезгаданої концепції у зв'язку відсутністю правової бази та неможливістю регулювання низки питань, пов'язаних із соціальним замовленням послуг,

плануванням стандартизації соціальних послуг тощо. Стратегія була доповнена планом заходів на 2013–2016 роки, покликаних забезпечити реформування системи соціальних послуг.

Зокрема, вагомим здобутком стало вдосконалення нормативно-правового забезпечення надання соціальних послуг, розширення переліку суб'єктів, які здійснюють соціальну політику, визначення переліку соціальних послуг, впровадження стандартизації соціальних послуг, здійснено децентралізацію фінансування суб'єктів соціальної політики, що надають соціальні послуги.

Питання реформування системи соціальних послуг актуалізоване також і в «Стратегії подолання бідності», затвердженій Кабінетом Міністрів України в березні 2016 р., а також в проекті акту Кабінету Міністрів України щодо схвалення «Стратегії розвитку системи надання соціальних послуг до 2022 року». До питань першочергової ваги в них належать узгодження процесів модернізації системи надання соціальних послуг та впровадження механізмів децентралізації влади.

Однак, на думку сучасних експертів, «15 років реформування призвели до того, що основними напрямками реформи залишаються напрями, аналогічні тим, що були у 2001 році», причому до найбільших проблем системи надання соціальних послуг відносять «фінансові механізми та протиріччя в нормативно-правових документах» [21].

Закон «Про соціальні послуги» (№ 2671-VIII), який набуде чинності в січні 2020 р., визначає «нові організаційні та правові засади надання соціальних послуг, спрямованих на профілактику, подолання складних життєвих обставин та/або мінімізацію їх наслідків, особам/сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах» [22]. Зокрема, він впроваджує перелік послуг інноваційного характеру таких, як посередництво (медіація), соціальна адаптація, соціальна інтеграція та реінтеграція, екстрене (кризове) втручання, супервізія, ведення випадку.

У вересні 2019 року набрав чинності Указ Президента України Про «Цілі сталого розвитку України до 2030 року» [23], який декларує цілі, проголошені резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 року № 70/1 «Глобальні цілі сталого розвитку до 2030 року». Серед іншого у ньому вказано на пріоритетність подолання бідності, важливість популяризації здорового способу життя, підвищення рівня якості та доступності освіти, просування гендерної рівності, сприяння зайнятості

економічно активного населення, подолання соціального розриву між різними соціальними верствами населення.

Переконані, що реалізація цілей сталого розвитку можлива лише за умови реформування основних сфер суспільного життя, причому модернізація соціальної сфери має здійснюватися не за залишковим, а за пріоритетним принципом. Це дозволить покращити якість послуг, створити нові соціальні об'єкти та послуги, налагодити взаємодію між різними суб'єктами, збільшити роль громадських організацій та об'єднань у соціальному житті, посилити соціальний активізм та, у підсумку, сприятиме посиленню соціальної безпеки нашої держави.

Висновки. Важливим напрямком соціальної політики в Україні є надання соціальних послуг окремим категоріям громадян, які опинились у складних життєвих обставинах. Особливої актуальності набуває потреба реформування вітчизняної системи соціальних послуг у зв'язку необхідністю приведення її у відповідність до європейських стандартів та входження України в європейське співтовариство.

До основних факторів, що обумовлюють невідповідність вітчизняної моделі соціальних послуг європейським нормам та стандартам належать недосконале нормативно-правове забезпечення, недоліки в системі фінансування та управління, монополізація державою ринку соціальних послуг, а також складнощі впровадження інноваційних моделей надання соціальних послуг та механізмів їх впровадження в соціальну практику та систему соціального захисту в цілому.

В контексті пошуку підвищення шляхів ефективності соціальної політики та розбудови дієвої системи соціального захисту в Україні, соціальні інновації стають потужним імперативом змін в системі надання соціальних послуг населенню системи. Подальше дослідження інноваційних моделей надання соціальних послуг та розробка механізмів впровадження соціальних інновацій в суспільну практику сприятиме переорієнтації системи надання соціальних послуг на принципах гуманізму та соціальної справедливості.

Список використаних джерел:

1. Про соціальні послуги: Закон України від 19 черв. 2003 р. № 966-IV (із змінами, внесен. згідно із 8 Законами в 2004-2012 рр.) // Офіц. вісн. України, 2003. – 1 серп. (№ 29), С. 52. – Ст. 1435.
2. Звіт-моніторинг системи соціальних послуг в Україні : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bureau.in.ua/downloads/social-reform/reportua.pdf> (дата звернення: 10.11.2019).

3. Дубич, К. В. Сучасна система надання соціальних послуг України / К. В. Дубич // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2015. – № 3. – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=821> <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=821> (дата звернення: 01.11.2019).
4. Шумпетер, Й. А. Теория экономического развития / Й. А. Шумпетер. – М. : Прогрес, 1982. – С.281-286.
5. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15/> (дата звернення: 01.11.2019).
6. Фатхутдинов, Р. А. Инновационный менеджмент: учебник для вузов / Р. А. Фатхутдинов. – 6-е изд. – СПб.: Питер, 2011. – 448 с. – С.15.
7. Санто, Б. Инновация как средство экономического развития / Б. Санто; пер. с венгер. Н. А. Русак. – М. : Прогресс, 1990. – 296 с.
8. Лайонс, Р. Світові інновації [Електронний ресурс] / Р. Лайонс // The Economist. – Режим доступу: <http://www.innovations.com.ua>. (дата звернення: 03.11.2019).
9. The Centre for Social Innovation, Toronto [Electronic resource]. – Access mode: <http://socialinnovation.ca/innovation>
10. Набатова, О. О. Соціальні інновації: поняття, види, суб'єкти / О. О. Набатова // Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. – 2011. – №6. – С. 58-66.
11. Маулік, С. С. Соціальні інновації як ефективний інструмент соціального інжинірингу: український вимір / С. С. Маулік // Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. – 2016. – Вип. 1/2 (29/30). – с.3.
12. Лукашевич, М. П. Теорія і методи соціальної роботи: навч. посіб. / М. П. Лукашевич, І. І. Мигович. – 2-ге вид., доп. і випр. – К. : МАУП, 2003. – 168 с.
13. Parsons R., Hernandez S. H., Jorgensen J.D. Integrated Practice: A Framework for Problem Solving // Strategies of Community Interventions. 6th ed./ Ed. by Rothman J., Erlich J. L., Tropman J. E. USA: F. E. Peacock Publishers, 2001.- P. 205-206.
14. Усманов, Б. Ф. Социальная инноватика: учебное пособие / Б. Ф. Усманов. – изд. 3-е, перераб. и дополн. – М. : Социум, 2009. – 518 с.
15. Harrisson, D., Szjll, G., & Bourque, R. Social Innovation, the Social Economy and World Economic Development. Bern, Switzerland: Peter Lang D. Vol. 17. – 2009. – 469 p.
16. Mumford, M. D. Pathways to Outstanding Leadership: A Comparative Analysis of Charismatic, Ideological, and Pragmatic Leadership. Mahwah, NJ: Erlbaum – 2006.
17. Бойко, О. П. Навчальна дисципліна «Інноваційні моделі надання соціальних послуг» при підготовці фахівців соціальної сфери: актуальність та пропозиції до викладання / О. П. Бойко // Наукові записки УКУ. Серія: «Педагогіка. Психологія». –2017. – Вип. 2. – С. 119-131.
18. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми : посіб. У 2-ох ч.; Ч І. Сучасні орієнтири та ключові технології / З. П. Кияниця, Ж. В. Петрочко. – К. : Обнова компанії, 2017. – 256 с.
19. Оцінка існуючих моделей та практик соціальної роботи та соціальних послуг на рівні громади. 2017: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.msp.gov.ua/files/dec/OPM_P4EC_ISPSPProject_AssessmentReport_201711_ukr.pdf. (дата звернення: 01.11.2019).
20. Семигіна, Т. Робота в громаді: практика й політика / Т. Семигіна. – К. : КМ Академія, 2004. – С. 154-157.
21. Перспективи реформування соціальних послуг. Бюро соціальних та політичних розробок: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bureau.in.ua/index.php/component/content/article/79-blog/161-perspektivi-reformuvannya-sotsialnikh-poslug?Itemid=437>
22. Цілі сталого розвитку України до 2030 року : Указ Президента України №722/2019 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825> (дата звернення: 01.11.2019).
23. Про соціальні послуги : Закон України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР).– № 2671-VIII. – 17.01.2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>.